

Данилець Л. В.

студент 3-го курсу Інституту прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

На сьогоднішній день, у світлі євроінтеграційних процесів, проблеми адвокатури набирають все більшого значення, і не лише через політичну ситуацію в країні, а й через призму суспільних процесів. Громадяни нашої держави бажають отримати належну їм за Конституцією правову допомогу, а отже вимагають цього — від адвокатів. Тут і постають не вирішені сучасні проблеми, пов'язані із захистом та нерозголошенням адвокатської таємниці.

Проблемам адвокатської діяльності у цивільному та кримінальному судочинстві, зокрема, адвокатської таємниці в роботах Я. С. Аврах, О. Д. Бойкова, Т. В. Варфоломєєвої, Д. П. Ватмана, В. Д. Гольдінера, О. Г. Дріжчаної, В. А. Єлізарова, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, О. Д. Святоцького, А. Л. Ципкіна, М. І. Чворткіна, В. П. Шибіки, П. В. Хотенця, М. Й. Штефана, О. Г. Яновської та ін. Етико-правові проблеми адвокатської таємниці досліджували М. Ю. Барщевський, Д. П. Ватман, О. Л. Жуковська, Я. С. Кисельов, І. Л. Петрухін та ін.

Конфіденційність стосунків юриста та клієнта, дотримання професійної юридичної таємниці (legal professional secrecy) є фундаментальною традицією у світовій юридичній практиці. Під захистом професійної юридичної таємниці треба розуміти сукупність правових засобів, спрямованих на визначення обсягу конфіденційних відомостей, а також на встановлення обов'язку юриста зберігати конфіденційність відомостей, які відносяться до професійної таємниці; права (привілею) юриста відмовитись надавати інформацію, яка

є професійною таємницею, третім особам; обов'язку державних органів, фізичних та юридичних осіб утримуватись від намагань незаконного отримання відомостей, які відносяться до професійної таємниці; відповідальності за розголошення відомостей, які відносяться до професійної таємниці (Головань І. Адвокатська таємниця, проблеми збереження // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/igolovan/article/11022.aspx>).

Згідно до ч. 1 ст. 22 Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

Норми українського законодавства в цілому світовим стандартам відповідають. Гарантії захисту адвокатської таємниці передбачені навіть на випадок здійснення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката.

Дискусійним є питання щодо випадків можливого розголошення адвокатської таємниці, у випадках, встановлених законодавством. Так, ч. 4 статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» говорить, що У разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю адвокат звільняється від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому випадку суд, орган, що здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги клієнта до адвоката або яким стало відомо про

пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення. Відповідно до норм статті 9 Правил адвокатської етики, конфіденційність інформації може бути скасована лише особою, зацікавленою в її дотриманні, а також спадкоємцями або правонаступниками такої особи. Причому відміну конфіденційності треба здійснювати у письмовій або іншій зафіксованій формі.

Однак, на думку деяких вчених, відомості, що становлять адвокатську таємницю, можуть бути розголошені і без згоди на це клієнта (Писаренко А. Разглашение адвокатской тайны / А. Писаренко // Юридическая практика. — 2004. — № 36(350). — С. 8; Подольный Н. А. Законодательные основы нравственной деятельности адвокатов / Н. А. Подольный // Адвокатская практика. — 2005. — № 2. — С. 11). З одного боку, така думка є обгрунтованою, адже якщо є можливість попередити злочин — то моральним обов'язком кожної людини є докласти всіх зусиль, аби зробити це. Але з іншого боку — таким чином адвокат в руках правоохоронних органів перетворюється на механізм зловживань та порушень прав людини і громадянина (Заборовський В. В., Гечка К. В. Проблеми правового захисту адвокатської таємниці та шляхи їх вдосконалення // Порівняльно-аналітичне право. — № 1. — 2014. — С.297). Тому правильною здається концепція, розроблена та діюча на території Франції, де нормативно встановлено, що професійний секрет адвоката (адвокатська таємниця) є частиною публічного порядку, має загальний характер, абсолютний і необмежений у часі. У силу свого статусу адвокат стає довіреною особою клієнта, тому існування професійної таємниці відповідає суспільному інтересу. Адвокат не може бути звільнений від обов'язку щодо зберігання адвокатської таємниці ні своїм клієнтом, ні будь-яким органом влади, ні в цілому ким би то не було (Буробин В. Н., Плетнев В. Ю., Шубин Д. А. Адвокатская тайна / Под ред. В. Н. Буробина. — М.: Статут, 2006. — С.48).

Питання захисту адвокатської таємниці у випадку, коли носії інформації, що складає адвокатську таємницю, знаходяться у володінні клієнта чи третіх осіб, все далеко не так зрозуміло. Ще у 1982 році Європейський Суд (European Court of Justice не плутати з Європейським судом з прав людини) постановив знакове рішення у справі C-155/79 AM & S Europe Limited v Commission of the European Communities. Суть спору була наступною. В ході розслідування можливих конкурентних дій посадові особи Єврокомісії зажадали від англійської компанії AM & S Europe Limited документи для ознайомлення. Представники компанії заявили, що частина витребуваних документів не підлягає наданню, оскільки є захищеними адвокатською таємницею (Attorney-Client Privilege). Компанія готова була надати для ознайомлення лише окремі частини (сторінки) документів, що підтверджували б їх конфіденційність. Чиновники, не заперечуючи поваги до адвокатської таємниці, висловили сумнів у тому, що можуть визнати документи конфіденційними, не ознайомившись з ними повністю. Натомість вони пообіцяли у випадку, якщо за результатами вивчення документів вони погодяться з їх статусом захищених адвокатською таємницею, «забути» інформацію та не використовувати конфіденційні відомості в подальшому розслідуванні. Європейський Суд своїм рішенням підтвердив право компанії не надавати документи, що стосуються отримання юридичних послуг від незалежного юридичного радника. Зміст таких документів на думку Європейського Суду в жодному разі не повинен розголошуватися, проте мають бути надані підтвердження конфіденційного статусу витребуваних матеріалів. Спори стосовно статусу документів мають вирішуватися у судовому порядку. Таким чином, відповідно до світової практики, інформація, що є адвокатською таємницею, підлягає захисту не тільки в тому випадку, коли носієм такої інформації володіє власне адвокат, а і тоді, коли

інформація знаходиться в руках клієнта або будь-якої іншої особи (Головань І. Адвокатська таємниця, проблеми збереження // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/igolovan/article/11022.aspx>).

Що ж стосується широко обговорюваної проблеми податкової звітності та перевірок податкової служби, то в адвокатів як в самозайнятих осіб є обов'язок подавати податкову звітність форми 1ДФ та сплачувати податок на доходи фізичних осіб. Так, в формі 1ДФ сума доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, а також суми утриманого з них податку, що затверджена Податковим кодексом України, передбачено необхідність тільки вказати платників податків, на користь яких було здійснено платежі самозайнятою особою, наприклад, куплено канцтовари чи отримано послуги. Що ж стосується річної податкової звітності, то адвокат сам розраховує суму податку, а тому варіант розголошення таємниці клієнтів тут мінімальний (Заборовський В. В., Гечка К. В. Проблеми правового захисту адвокатської таємниці та шляхи їх вдосконалення // Порівняльно-аналітичне право. — № 1. — 2014. — С.297).

Проблема збереження адвокатської таємниці пов'язана і з обшуком в робочому приміщенні адвоката. Найчастіше правоохоронні органи обґрунтовують необхідність такого обшуку тим, що кримінальне провадження стосується самого адвоката, а не його клієнтів, і їх нібито не цікавить інформація, яка можливо стане їм відома в результаті такого обшуку. Але це призводить тільки до зловживань, і як результат — страждає клієнт, а адвокат втрачає свій статус і довіру з боку інших потенційних клієнтів. Для уникнення таких непорозумінь при виникненні необхідності проведення обшуку в робочому приміщенні адвоката, відповідним органам слід чітко представити, що і де вони будуть шукати, тобто, має проводитись скоріше не обшук, а виїмка необхідного предмету, це в свою чергу дозволить уникнути випадкового розголошення таємниці. В даному випадку позитивним є положення ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де зазначено, що у разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження (Заборовський В. В., Гечка К. В. Проблеми правового захисту адвокатської таємниці та шляхи їх вдосконалення // Порівняльно-аналітичне право. — № 1. — 2014. — С.297).

Отже, на сьогодні адвокатська таємниця є важливим інститутом адвокатури, який має істотний вплив на зміст та форму відносин «клієнт-адвокат», і хоча дані відносини сьогодні достатньо врегульовані Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і, особливо, Правилами адвокатської етики, деякі проблеми застосування цього інституту на практиці існують й досі. До них ми можемо віднести: випадки можливого розголошення адвокатської таємниці; випадки, коли носії інформації, що складає адвокатську таємницю, знаходяться у володінні клієнта чи третіх осіб; проблеми податкової звітності та перевірки податкової служби; проблема обшуку в робочому приміщенні адвоката.